

SOCIALNO DELO V GIBANJU

Družbena gibanja, ki združujejo in mobilizirajo uporabnike in uporabnice socialnih storitev, imenujemo uporabniška gibanja. Vednost, ki izhaja iz osebnih izkušenj ljudi, ki so dolgotrajni uporabniki zdravstvenih in socialnih služb, so pri nas najprej razvijale skupine na področju duševnega zdravja (antipsihiatrično gibanje) in feministične skupine. Nezadovoljstvo uporabnikov in uporabnic psihiatričnih storitev in žensk, ki so doživljale nasilje, je bilo od sredine osemdesetih let 20. stoletja tema, ki je združevala uporabnike/uporabnice, raziskovalce/raziskovalke in kritično usmerjene socialne delavce/delavke. V istem času si je svoje mesto v javnem diskurzu izbojevalo tudi gejevsko in lezbično gibanje. To ni uporabniško gibanje, si pa prizadeva odpraviti heteronormativno ureditev institucij in heteronormativna pričakovanja, s katerimi je prežeta celotna družba. V sredini devetdesetih let se je kritičnemu pogledu na družbene odnose in socialne službe pridružila še skupina mlajših intelektualcev z ovirami, združenih v društvo YHD. Eksplicitno ali implicitno vsa uporabniška gibanja razkrivajo in kritizirajo medicinski model obravnave ljudi (to je model, ki ljudi individualizira, išče v njih napake, rešitve vidi v popravljanju in prilagajanju posameznikov in posameznic, prezre kontekst, zanemarja strukturne vzroke izključenosti, ovir, revščine ipd.).

Teme, ki jih uporabniška in druga gibanja pri nas in v svetu obravnavajo, so: priznanje oziroma spoštovanje raznovrstnosti, krepitev moči, zagotavljanje kakovostnih storitev, ki temeljijo na perspektivi uporabnikov in uporabnic socialnih služb (dezinstitucionalizacija),

ter zahteva po pravični razporeditvi bogastva. Gibanja vidijo temeljni izvir problemov tako v kapitalistični ureditvi in zlasti njegovi neoliberalistični različici kot v pokroviteljskih odnosih.

V zadnjih 15 letih, vsaj od protesta v Seattlu leta 1999, pa se je zavedanje, da imajo ljudje pravico *zahtevati* pravice in da sta pri tem mednarodno povezovanje in solidarnost ključna, še povečalo (Annetts *et al.* 2009). Koncept politike identitet je zamenjal koncept multitudine, ki je politični subjekt v uporabi brez meja. Politika identitet namreč deli ljudi glede na njihov življenjski slog in individualna prepričanja, politična ideja multitudine pa povezuje različne ljudi in družbene skupine v skupnem odporu proti diskriminirajočim dispozitivom oblasti.

V zadnjem obdobju, ki ga zaznamujeta finančna in politična kriza in v katerem se tudi v državah Evropske unije revščina povečuje, smo pričeli ukrepi krčenja države blaginje in govorom o javnem sektorju kot strošku. Revščina se veča z razgradnjo pravic do stanovanja, zaposlitve in pokojnine. Hkrati se krčijo sredstva, število upravičencev do socialnih storitev in transferjev pa se zmanjšuje. Ljudje naj bi od zdaj svoje stiske reševali v družinah, s pomočjo dobrodelnosti in storitev na trgu. Ta govor je nadomestil nekdanji konsenz, da morajo biti službe socialnega varstva in socialni transferji na voljo vsem, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje oziroma se znajdejo v stiski (Ferguson, Lavalette 2013).

Krčenju javnega sektorja so podvrženi ne le uporabniki in uporabnice javnih storitev, ampak tudi zaposleni, torej tudi socialni delavci in delavke. Socialno delo postaja

odvečno, kot se kaže v povečevanju nadzora in birokratizaciji socialnih služb, ukinjanju ali krčenju programov, nižanju plač zaposlenim, izgubljanju delovnih mest ipd. Tako se socialni delavci in delavke lahko znajdejo v položaju brezposelnih, izkoriščanih in izključenih, torej v položaju uporabnikov socialnih storitev. V Grčiji, ki so jo varčevalni ukrepi brutalno razdejali, se je drastično poslabšanje položaja in poklicnega statusa socialnih delavk in delavcev že zgodilo. Omenjeno razvrednotenje socialnega dela ima dve plati; povzročilo je namreč tudi odpor socialnih delavk in njihovo radikalizacijo.

V Grčiji so bili v devetdesetih letih socialni delavci in delavke del srednjega razreda s stalnimi zaposlitvami. V zadnjih nekaj letih, ob zaostrovanju varčevalnih ukrepov, pa grškim socialnim delavkam in delavcem grozi množična brezposelnost; njihov poklicni status se je tako poslabšal, da so postali zaposleni revni in neredko brez socialnodelovnih zadolžitvev (ukinjanje socialnodelovnih projektov, izguba nadzora nad delom, kopičenje administrativnih nalog ipd.) (Ioakimidis, Teloni 2013).

Obubožanje socialnih delavk in s tem sprememba njihovega družbenega položaja sta vplivala na spreminjanje zavezništev in poklicne usmerjenosti: od prejšnjih zaveznikov države in politično »nevtralnih« delavcev in delavk do vse večjega identificiranja z uporabniki služb in drugimi, ki se bojujejo za preživetje. V pol stoletja, od kar v Grčiji obstaja poklic strokovne socialne delavke, so pred kratkim prvič kolektivno podprli proteste in se jim tudi pridružili: Grška zveza socialnih delavk (sicer znana po svojem elitizmu in konzervativizmu) je podprla splošne stavke v državi. Politiko stroke pa je resnično spremenila kolektivna odločitev socialnih delavk in delavcev na lokalni ravni za sodelovanje v civilnih nepokorščinah.

Ioakimidis in Teloni (2013) opišeta dva primera. Prvi se nanaša na situacijo, v kateri je leta 2011 vlada uvedla poseben davek na vsakega prebivalca brez upoštevanja gmotnega stanja gospodinjev in se pri tem odločila, da veže plačilo tega davka na račune za elektriko. Seveda je bilo tveganje, da revna gospodinjstva

zato ostanejo brez elektrike, veliko. Po silnem nasprotovanju mnogih, tudi organizacij, ki se ukvarjajo z varovanjem človekovih pravic, se je vlada odločila, da bo ukrep nekoliko »omilila«. Načrtovali so oblikovanje posebnih komisij, ki bi obiskale domove tistih, ki računov niso mogli poravnati, in odločile, ali naj jim elektriko odklopijo ali ne. Te komisije naj bi sestavljali po en policist, davčni uradnik in socialna delavka. Upor socialnih delavk proti taki zadolžitvi je bil sprva spontan, kmalu pa je prešel v kolektivno odločitev o nesodelovanju, saj

socialne delavke in delavci delajo *skupaj* z najranljivejšimi v družbi in ne *proti* njim. (*ibid.*: 43).

Podporo socialnim delavkam in delavcem, ki bi zavrnilo sodelovanje v komisijah, je ponudil sindikat javnih uslužbencev, ki je ostro nastopil proti taki obdavčitvi nasploh. Žal tudi siloviti odpor lokalnih javnih delavcev in delavk ni prisilil vlade, da ukrep v celoti opusti, seveda pa ga ni bilo mogoče izvesti na način, ki bi v zatiranje revnih vpletel socialne delavce. Zato omenjeno akcijo nepokorščine socialne delavke in delavci vidijo kot prvi uspešni kolektivni upor v zgodovini profesionalnega socialnega dela v Grčiji (*ibid.*).

Naslednji uspešni kolektivni upor socialnih delavk in delavcev pa se je zgodil leta 2012. Tedaj je Ministrstvo za notranje zadeve v sodelovanju z neonacistično skupino Zlata zarja naročilo lokalnim oblastem, naj posredujejo podatke o negrških otrocih, ki so vključeni v vrtce. V Grčiji so namreč vrtci postali izjemno preobremenjeni, veliko otrok ni dobilo mesta in nekateri politiki so pomislili, da bi otroke priseljencev izključili iz vrtcev in s tem zagotovili mesta grškim otrokom. Javni delavci in delavke na lokalni ravni (tudi socialne delavke v vrtcih) so se spet povezali: tako zahtevo so opredelili kot rasizem in zavrnilo sodelovanje (*ibid.*: 45).

Primeri kažeta, da odvečnost in izkoriščanje socialnih delavk in delavcev nista edini rezultat varčevalnih ukrepov v javnem sektorju, kajti hkrati gre tudi za spreminjanje paradigme socialnega dela. Socialne delavke in delavci morajo nedvoumno zavzeti stališče in se ukvarjati s političnimi vprašanji izvora zatiranja, ne pa se

ukvarjati z upravljanjem vedenja revnih. Kriza nam kaže, da je potrebna rekonceptualizacija prakse in teorije socialnega dela. Viri rekonceptualizacije so lahko zgodovina radikalnega socialnega dela, mednarodno povezovanje in razvijanje alternativnih in kolektivnih metod organiziranja blaginje. Neoliberalizem individualizira tako uporabnike socialnih služb kot socialne delavke. Socialno delo pa naj bi delovalo prav v nasprotni smeri, spodbujalo naj bi kolektivno mobilizacijo in v tem videlo del rešitve (Ferguson, Lavalette 2013).

Eno od geografskih območij učenja je gotovo Latinska Amerika (glej članek Marte Gregorčič v tej številki), saj so tam brutalnost neoliberalnih ukrepov občutili že v sedemdesetih letih 20. stoletja. Temu so sledili različni načini odpora in ustvarjanja skupnosti brez tržnih, hierarhičnih in pokroviteljskih odnosov.

Ob razmišljanju o kolektivnem delovanju in gibanjih se sprašujeva, kaj vpliva na to, da se posameznice in posamezniki odločijo upreti ukrepom, ki poglobljajo družbeno nepravilnost. Z drugimi besedami, kaj motivira in mobilizira ljudi, da delujejo, da se javno izpostavijo in morda tvegajo svoj položaj? Kaj jih pripravi do tega, da si rečejo »to, kar vidim, ni le nepravilno, ampak tudi nevzdržno«? Številni namreč prepoznajo krivice, vendar ne storijo ničesar. Številni so revni in razlašeni, a upor ni samoumeven. Nezadovoljstvo z obstoječimi odnosi in političnoekonomskim redom torej ni edini motor družbenih gibanj, potrebujemo vsaj še pogum in občutenje starega feminističnega gesla »osebno je politično« na lastni koži.

Jelka Zorn, Vesna Leskošek

Annetts, J., Law, A., McNeish, W., Mooney, G. (2009), *Understanding welfare social movements*. UK: The Policy Press, Social Policy Association.

Ferguson, I., Lavalette, M. (2013), Crisis, austerity and the future(s) of social work in the UK. *Critical and Radical Social Work*, 1, 1: 95–110.

Ioakimidis, V., Teloni, D. D. (2013), Greek social work and the never-ending crisis of the welfare state. *Critical and Radical Social Work*, 1, 1: 31–50.